

Sylwia Majkowska-Szulc

Uniwersytet Gdański

PROMOCJA SPRAWIEDLIWEGO HANDLU NA SZCZEBLU UNII EUROPEJSKIEJ*

Konsumenci europejscy coraz częściej uświadamiają sobie, że niektóre towary mają ceny nieadekwatne do kosztów poniesionych przez producentów, w szczególności do wkładu pracy niezbędnego do wyprodukowania danego towaru. Kupując produkty „sprawiedliwego handlu”, konsumenci mogą dzięki prostym, codziennym transakcjom odgrywać znaczącą rolę w eliminowaniu produktów pochodzących z wyzysku najbiedniejszych, a w konsekwencji wpływać na wyrównywanie poziomu życia w świecie. Sprawiedliwy handel oraz związane z handlem prywatne systemy zapewniania zgodności ze zrównoważonym rozwojem stanowią doskonałe uzupełnienie systemów zgodności ustanawianych przez władze publiczne. Systemy tworzone przez władze publiczne w większości przypadków wiążą się z obowiązkiem oznakowywania określonego produktu w określony sposób. Na podstawie wtórnego prawa Unii Europejskiej obecnie obowiązuje kilkaset systemów etykietowania dotyczących bardzo różnorodnych produktów, od etykietowania żywności począwszy¹, poprzez etykietowanie opon pod kątem efektywności paliwowej i innych zasadniczych parametrów², po etykietowanie energetyczne sprzętu gospodarstwa domowego³.

* Badanie zrealizowane w ramach grantu NCN nr 2012/05/B/HS4/04209 pt. „Analiza handlu zagranicznego Polski w świetle najnowszych koncepcji teoretycznych. Implikacje dla polityki gospodarczej w dobie kryzysu”.

¹ Np. rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1169/2011 z dnia 25 października 2011 r. w sprawie przekazywania konsumentom informacji na temat żywności (Dz. Urz. UE L 304 z 22.11.2011, s. 18–63) lub rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 609/2013 z dnia 12 czerwca 2013 r. w sprawie żywności przeznaczonej dla niemowląt i małych dzieci oraz żywności specjalnego przeznaczenia medycznego i środków spożywczych zastępujących całodzienną dietę, do kontroli masy ciała (Dz. Urz. UE L 181 z 29.6.2013, s. 35–56).

² Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 1222/2009 z dnia 25 listopada 2009 r. w sprawie etykietowania opon pod kątem efektywności paliwowej i innych zasadniczych parametrów (Dz. Urz. UE L 342 z 22.12.2009, s. 46–58).

³ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2010/30/UE z dnia 19 maja 2010 r. w sprawie wskazania poprzez etykietowanie oraz standardowe informacje o produkcie, zużycia energii oraz innych zasobów przez produkty związane z energią (Dz. Urz. UE L 153 z 18.6.2010, s. 1–12).

Każdy nabywca sprzętu gospodarstwa domowego w Unii stanął kiedyś przed dylematem wyboru klasy energetycznej kupowanego produktu w skali od A do G, gdzie klasa A (oznaczona kolorem zielonym) oznacza najmniejsze zużycie energii, a klasa G (kolor czerwony) – największe. Kiedy już większość urządzeń danego typu osiągnie zużycie klasy A, skalę można powiększyć o kolejne trzy klasy: A+, A++ i A+++. Etykietowanie energetyczne jest obowiązkowe dla wszystkich sprzętów sprzedawanych w Unii, dla których istnieje taka etykieta, a informacja o klasie energetycznej musi być umieszczona w widocznym miejscu na każdym urządzeniu znajdującym się w punkcie sprzedaży. Sprzęt gospodarstwa domowego wyprodukowany w Unii lub importowany do Unii musi spełniać wymogi minimalne, określone w dyrektywie 2010/30. Etykiety energetyczne umożliwiają konsumentom wybór produktu, który zużywa mniej energii, co z kolei pozwala im zaoszczędzić pieniądze. Ponadto, zachęcają przedsiębiorstwa do inwestowania w opracowywanie energooszczędnych produktów. Podkreślić należy jednak, że powszechność etykietowania energetycznego wynika w dużej mierze z jego przymusowego charakteru zabezpieczonego sankcją administracyjną, a niekiedy karną.

Tymczasem coraz częściej konsument wyraża wolę powzięcia informacji na temat szczegółowego procesu produkcji, a nie tylko na temat parametrów istotnych z punktu widzenia bezpieczeństwa ludzi i środowiska. Z kolei zbyt sztywne ramy prawne mogłyby raczej zaszkodzić, stwarzając kolejne obciążenia po stronie przedsiębiorców. W takiej sytuacji stopniowo wzrasta znaczenie prawa prywatnego dla sprawiedliwego handlu. Skala zakupu produktów sprawiedliwego handlu określa potrzebę faktycznego wpływu tego handlu na decyzje konsumentów, władz publicznych i innych zainteresowanych podmiotów, włącznie z organizacjami producentów z rozwijających się krajów. Z drugiej strony ujawnia potrzebę określenia roli wspomnianych podmiotów i władz publicznych w rozwoju sprawiedliwego handlu. Niniejszy artykuł dotyczy prywatnych systemów zgodności ze zrównoważonym rozwojem, które mogą liczyć na wsparcie ze strony Unii Europejskiej, a ponadto anonsuje znaczenie społecznej odpowiedzialności biznesu dla handlu międzynarodowego oraz przedstawia działania Unii Europejskiej w zakresie pomocy krajom rozwijającym się w czerpaniu korzyści z handlu.

Pojęcie sprawiedliwego handlu, oprócz znaczenia potocznego, opartego na rozumieniu intuicyjnym, posiada także znaczenie wąskie stworzone przez ruch społeczny sprawiedliwego handlu zainicjowany w latach 60. XX w. Normy sprawiedliwego handlu powstają w drodze konsultacji zainteresowanych stron i ekspertów. Są one ustalane zgodnie z wymogami Międzynarodowego Sojuszu na rzecz Społecznej i Ekologicznej Akredytacji i Oznakowania (*International Social And Environment Accreditations and Labelling* – ISEAL). Jest to formalna współpraca najważniejszych międzynarodowych organizacji specjalizujących się w normalizacji i ocenie zgodności, koncentrujących się na zagadnieniach społecznych

i środowiskowych. Obecnie dwie międzynarodowe organizacje przyznają certyfikaty organizacjom sprawiedliwego handlu zgodnie z zasadami ISEAL: Organizacje Oznakowania Sprawiedliwego Handlu (Fairtrade Labelling Organizations – FLO) i Światowa Organizacja Sprawiedliwego Handlu (WFTO). FLO jest zrzeszeniem ponad dwudziestu organizacji członkowskich ustalających normy, a oddzielne międzynarodowe przedsiębiorstwo certyfikacyjne FLO-CERT regularnie kontroluje i certyfikuje producentów na podstawie wspomnianych norm oraz prowadzi audyt przepływu towarów między producentami i importerami. W odniesieniu do pozostałych systemów oznakowania mających na celu informowanie konsumentów o zgodności procesu wytwarzania produktu ze zrównoważonym rozwojem używa się określenia „inne prywatne systemy zapewniania zgodności ze zrównoważonym rozwojem”⁴.

FLO i WFTO opracowały w 2009 r. Kartę zasad sprawiedliwego handlu, w której zawarto następującą definicję: „Sprawiedliwy handel jest partnerstwem handlowym opartym na dialogu, przejrzystości i poszanowaniu, poszukującym większej równości w handlu międzynarodowym. Przyczynia się on do zrównoważonego rozwoju poprzez oferowanie lepszych warunków handlowych i zabezpieczenie praw zepchniętych na margines producentów i pracowników, w szczególności na południu. Organizacje sprawiedliwego handlu, wspierane przez konsumentów, są aktywnie zaangażowane w pomoc producentom, poprawę świadomości oraz prowadzenie kampanii na rzecz zmian w zasadach i praktykach handlu międzynarodowego”⁵. Inicjatywa sprawiedliwego handlu wykorzystuje więc alternatywne podejście do tradycyjnego handlu oparte na partnerstwie między przedsiębiorcami i konsumentami.

Sprawiedliwy handel opiera się na rozwoju ekonomicznym, środowiskowym i społecznym, a prywatne systemy zrównoważonego rozwoju związane z handlem bazują przynajmniej na jednym z tych trzech filarów. Ocena sprawiedliwego handlu jest oparta na wspólnych kryteriach, którymi są: 1) definicja sprawiedliwej ceny, pokrywającej koszty produkcji i utrzymania w sposób zrównoważony oraz wypłacania zaliczek producentom; 2) ustanawianie długotrwałych relacji między producentami i dystrybutorami, przejrzystość i możliwość identyfikacji całego łańcucha dostaw; 3) zgodność z podstawowymi konwencjami Międzynarodowej Organizacji Pracy (MOP), w szczególności konwencjami dotyczącymi godnej pracy, wolności zrzeszania się i standardów pracy; 4) poszanowanie praw człowieka, środowiska naturalnego i tradycyjnych metod produkcji; 5) zwiększanie zdolności produkcyjnych i dostępu producentów do rynku; 6) zwiększanie świadomości podmiotów i konsumentów związanej z funkcjonowaniem i celami

⁴ Komunikat Komisji do Rady, Parlamentu Europejskiego i Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego pt. „Wkład w zrównoważony rozwój: rola sprawiedliwego handlu i związanych z handlem pozarządowych systemów zapewniania zgodności ze zrównoważonym rozwojem”, Bruksela, dnia 5 maja 2009 r., KOM(2009) 215 wersja ostateczna, s. 4.

⁵ Tamże, s. 14.

sprawiedliwego handlu; 7) ustanowienie procesu certyfikacji; 8) ocena wpływu na działalność handlową. Na przykład w 2009 r. aż 60–70% światowej sprzedaży pochodzącej ze sprawiedliwego handlu było przeznaczone na rynek Unii Europejskiej⁶.

Produkty sprawiedliwego handlu są już znane konsumentom na całym świecie⁷, ale świadomy wybór produktów sprawiedliwego handlu wymaga ze strony konsumentów wiedzy i czujności. W dobie globalizacji sieci supermarketów oferują własne marki sprawiedliwego handlu obok innych certyfikowanych produktów sprawiedliwego handlu, dlatego niełatwo jest odróżnić produkty będące efektem działań nastawionych przede wszystkim na zysk od produktów będących rezultatem działań zmierzających rzeczywiście do zapewnienia zrównoważonego rozwoju⁸. Produkty sprawiedliwego handlu różnią się od pozostałych produktów znakami certyfikacyjnymi sprawiedliwego handlu wyżej przedstawionych organizacji. Przypadki wypaczenia inicjatywy sprawiedliwego handlu budzą niekiedy krytykę ukierunkowaną na sprawiedliwy handel w ogólności⁹.

Pierwszy oficjalny komunikat dotyczący działania Unii na rzecz sprawiedliwego handlu w sferze prywatnej Komisja Europejska wydała w 1999 r.¹⁰ Komunikat ten do tej pory jest uznawany za najważniejszy i przełomowy. Wskazano w nim trzy główne założenia. Po pierwsze, rozwój sprawiedliwego i „etycznego” handlu musi przebiegać w spójny sposób. Po drugie, sprawiedliwy handel powinien przyczyniać się do zrównoważonego rozwoju, opierając się na zasadzie dobrowolnego udziału, a Unia w swoich działaniach powinna brać pod uwagę zobowiązania w ramach WTO. Po trzecie, omawiane systemy muszą zaspokajać potrzeby producentów z krajów rozwijających się i pozwalać konsumentom na dokonywanie świadomych wyborów¹¹. Już wówczas apelowano o wprowadzenie jednolitej etykiety oraz zgłaszano potrzebę niezależnej weryfikacji i kontroli.

W 2006 r. Parlament Europejski przyjął sprawozdanie w sprawie sprawiedliwego handlu i rozwoju¹². Wówczas zwracano uwagę na potrzebę podnoszenia świadomości konsumentów i na ryzyko nadużyć ze strony przedsiębiorstw wchodzących na rynek sprawiedliwego handlu pomimo braku spełnienia kryteriów certyfikacji. Pozytywne było odnotowanie zasadniczo dobrowolnego charakteru sprawiedliwego handlu jako zjawiska charakterystycznego dla sektora prywatnego. To wówczas po raz pierwszy oficjalnie stwierdzono, że zbyt sztywne ramy

⁶ Tamże.

⁷ J. Mathieu, S. Weinblum. *The Battle Against Unfair Trade in the EU Trade Policy: A Discourse Analysis of Trade Protection*, Perspectives On European Politics & Society [seria online]. June 2013;14(2), s. 185.

⁸ Komunikat Komisji do Rady, Parlamentu Europejskiego i Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego pt. „Wkład w zrównoważony rozwój...”, s. 14.

⁹ P. Griffiths, *Ethical Objections to Fairtrade*, „Journal Of Business Ethics” 2012, t. 105(3), s. 357.

¹⁰ Communication from the Commission to the Council of 29 November 1999 on ‘fair trade’, COM(1999) 619 final - Not published in the Official Journal.

¹¹ Tamże.

¹² Sprawozdanie Parlamentu Europejskiego w sprawie sprawiedliwego handlu i rozwoju (2005/2245(INI) (tzw. „sprawozdanie Schmidta”).

prawne mogłyby raczej zaszkodzić niż pomóc. W tym samym roku Rada Europejska wezwała państwa członkowskie do wspierania kampanii informacyjnych wśród sprzedawców detalicznych i innych organizacji promujących zrównoważone produkty, w tym produkty będące przedmiotem sprawiedliwego handlu¹³. Równolegle w wielu dokumentach z zakresu polityki Unii uwzględniano kwestie związane z oznakowaniem zgodności ze zrównoważonym rozwojem, np. w komunikacie w sprawie łańcuchów towarów rolnych, ubóstwa i zależności¹⁴, w polityce UE wobec Afryki, w planie działania w sprawie bawełny, w strategii UE dotyczącej pomocy na rzecz wymiany handlowej przyjętej przez Radę w październiku 2007 r. oraz w zielonej księdze Komisji w sprawie jakości produktów rolnych z października 2008 r.¹⁵

Państwa członkowskie, ustanawiając między sobą Unię Europejską, przyznały jej kompetencje do osiągnięcia wspólnych celów¹⁶. Jednym z celów zewnętrznych Unii jest przyczynianie się do swobodnego i uczciwego handlu¹⁷. Środkiem realizacji tego celu jest przede wszystkim wspólna polityka handlowa¹⁸. Unia prowadzi wspólne polityki i działania oraz dąży do zapewnienia wysokiego stopnia współpracy we wszelkich dziedzinach stosunków międzynarodowych m.in. w celu zachęcania wszystkich krajów do integracji w ramach gospodarki światowej, w szczególności drogą stopniowego znoszenia ograniczeń w handlu międzynarodowym¹⁹. Strategiczne interesy i cele Unii w ramach działań zewnętrznych określa Rada Europejska. Decyzje Rady Europejskiej mogą dotyczyć stosunków Unii z określonym krajem lub regionem lub określonego tematu. W decyzjach określa się także środki, które mają zostać udostępnione przez Unię lub państwa członkowskie²⁰.

W każdej ogólnej umowie handlowej o współpracy oraz o stowarzyszeniu zawieranej z państwem trzecim Unia Europejska umieszcza klauzulę dotyczącą poszanowania praw człowieka. Za konieczne uznano także zakazanie wywozu sprzętu, który nie ma żadnego praktycznego zastosowania innego niż do wykonywania kary śmierci lub w celu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania. Zakaz został wprowadzony mocą rozporządzenia Rady 1236/2005 w sprawie handlu niektórymi towarami, które mogłyby być użyte do wykonywania kary śmierci, tortur lub innego

¹³ Rada Europejska, Przewgląd strategii UE dotyczącej trwałego rozwoju (EU SDS) – Odnowiona strategia, 10117/06, Bruksela, 9 czerwca 2006 r.

¹⁴ Ang. *Communication on Agricultural Commodity chains, poverty and dependence*.

¹⁵ Komunikat Komisji do Rady, Parlamentu Europejskiego i Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego pt. „Wkład w zrównoważony rozwój...”, s. 4.

¹⁶ Art. 1 TUE.

¹⁷ Art. 3 ust. 5 TUE.

¹⁸ Tytuł II „Wspólna polityka handlowa” Części Piątej „Działania zewnętrzne Unii” Traktatu o funkcjonowaniu Unii.

¹⁹ Art. 21 ust. 2 lit. e) TUE.

²⁰ Art. 22 ust. 1 TUE.

okrutnego, nieludzkiego lub poniżającego traktowania albo karania²¹. Dodatkowo, na wywóz towarów, które z założenia nie są, ale mogą być użyte w celu torturowania lub innego okrutnego, nieludzkiego lub poniżającego traktowania albo karania, niezależnie od pochodzenia takiego sprzętu wymagane jest pozwolenie.

W Unii Europejskiej obowiązuje ogólny zakaz handlu produktami z fok, a przepisy państw członkowskich zostały zharmonizowane mocą rozporządzenia 1007/2009 w sprawie handlu produktami z fok²². Tytułem wyjątku od ogólnego zakazu handlu produktami z fok jest dozwolone wprowadzanie do obrotu produktów z fok wyłącznie w przypadku, gdy pochodzą one z polowań prowadzonych tradycyjnie przez Eskimosów i inne społeczności autochtoniczne i przyczyniają się do ich utrzymania, w przypadku gdy przywóz produktów z fok ma charakter sporadyczny i składa się wyłącznie z towarów przeznaczonych do użytku osobistego podróżnych i ich rodzin oraz w przypadku gdy produkty z fok są produktami ubocznymi polowań regulowanych na mocy prawa krajowego, których jedynym celem jest trwale gospodarowanie zasobami morskimi. W ostatnich dwu przypadkach ani charakter ani ilość produktów z fok nie może wskazywać na przywóz w celach handlowych²³. Harmonizacja w zakresie handlu produktami z fok w Unii jest oceniana na świecie jako przełomowe wydarzenie w dziedzinie ochrony zwierząt²⁴.

Wspólna polityka handlowa jest najważniejszym, ale nie jedynym środkiem wsparcia handlu na poziomie Unii. Przykładami takich działań jest wspieranie społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw (CSR) w aspekcie globalnym i pomoc krajom rozwijającym się w czerpaniu korzyści z handlu. Społeczna odpowiedzialność przedsiębiorstw (*Corporate Social Responsibility – CSR*) jest koncepcją, zgodnie z którą przedsiębiorstwa decydują się wykroczyć poza minimalne wymogi prawne w celu uwzględnienia potrzeb społecznych. W ujęciu globalnym punktem odniesienia dla CSR jest trójstronna deklaracja zasad dotyczących przedsiębiorstw wielonarodowych i polityki społecznej Międzynarodowej Organizacji Pracy (MOP), Wytyczne OECD dla przedsiębiorstw wielonarodowych oraz UN Global Compact. Komisja Europejska wspiera CSR na poziomie globalnym również w dziedzinie handlu międzynarodowego poprzez działania na rzecz promocji ścisłych norm ekologicznych na arenie międzynarodowej. Obecnie Komisja przywiązuje dużą wagę do zrównoważonego rozwoju i wspierania podstawowych norm pracy w umowach dwustronnych, również w negocjacjach

²¹ Rozporządzenie Rady (WE) nr 1236/2005 z dnia 27 czerwca 2005 r. w sprawie handlu niektórymi towarami, które mogłyby być użyte do wykonywania kary śmierci, tortur lub innego okrutnego, nieludzkiego lub poniżającego traktowania albo karania (Dz. Urz. UE L 200 z 30.7.2005, s. 1–19).

²² Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 1007/2009 z dnia 16 września 2009 r. w sprawie handlu produktami z fok (Tekst mający znaczenie dla EOG) (Dz. Urz. UE L 286 z 31.10.2009, s. 36–39).

²³ Art. 3 rozporządzenia 1007/2009 w sprawie handlu produktami z fok.

²⁴ A. Lurié, M. Kalinina, *Protecting Animals In International Trade: A Study Of The Recent Successes At The Wto And In Free Trade Agreements*, „American University International Law Review” 30.3.2015, s. 444.

handlowych z podmiotami pozaunijnymi, co z kolei jest doskonałym przykładem popularyzacji celów i wartości Unii w stosunkach zewnętrznych. Komisja opowiada się ponadto za stosowaniem zachęt handlowych jako sposobu zachęcania do przestrzegania podstawowych międzynarodowych porozumień w zakresie praw człowieka, w tym praw pracowników, zasad ochrony środowiska i zasad odpowiedzialnych rządów.

Praktyki z zakresu CSR nie stanowią panaceum i nie zastąpią koniecznych działań politycznych, ale mogą przyczynić się do osiągnięcia takich celów jak inwestycje w podnoszenie kwalifikacji, kształcenie ustawiczne i zapewnienie zdolności do pracy, które są konieczne, aby pozostać konkurencyjnym w globalnej gospodarce opartej na wiedzy i rozwiązać problem starzenia się populacji czynnej zawodowo w Europie. Podejmowane są także działania w zakresie innowacji, w szczególności w odniesieniu do innowacji służących rozwiązaniu problemów społecznych, będące rezultatem intensywniejszej współpracy z zewnętrznymi zainteresowanymi stronami oraz stworzenia środowiska pracy, które bardziej sprzyja innowacji²⁵.

Jak chodzi zaś o pomoc krajom rozwijającym się w czerpaniu korzyści z handlu, to Unia Europejska prowadzi dialog z krajami rozwijającymi się w celu walki z ubóstwem i wspierania zrównoważonego rozwoju. Jednym z priorytetów polityki rozwojowej Unii określonej w 2000 r. było dopasowanie pomocy na rzecz handlu do specyficznych warunków panujących w każdym państwie, zwłaszcza w krajach najsłabiej rozwiniętych. Wzmocnienie aspektów handlowych w ramach planowania pomocy Unii na rzecz rozwoju odbywa się poprzez różnorodne formy działań. Jedną z nich jest wsparcie dla reform makroekonomicznych i podatkowych. Innym jest wsparcie procesu przeniesienia i wzmocnienia konkurencyjności sektora prywatnego w kraju rozwijającym się, a z kolei jednymi z głównych elementów pomocy udzielonej przez UE było wzmocnienie usług w zakresie wsparcia i poprawa infrastruktury²⁶. W ramach tego rodzaju współpracy dochodzi do eksportu towarów i usług z państw członkowskich Unii do krajów rozwijających się, a wiedza o tego rodzaju współpracy jest niezbędna do podjęcia decyzji o eksporcie na rynki tych krajów.

Jak wynika z ustaleń Komisji Europejskiej, eksperterzy z Europy oczekują coraz większego sukcesu, nie tylko w ramach dużych gospodarek krajów rozwiniętych, ale także w ramach gospodarek krajów wschodzących, takich jak Chiny,

²⁵ Komunikat Komisji dla Parlamentu Europejskiego, Rady i Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego – Realizacja partnerstwa na rzecz wzrostu gospodarczego i zatrudnienia: uczynienie Europy liderem w zakresie odpowiedzialności społecznej przedsiębiorstw, KOM(2006) 136 wersja ostateczna, Bruksela 2006.

²⁶ Communication from the Commission to the Council and the European Parliament "Trade and development: Assisting developing countries to benefit from trade" [COM(2002) 513 final (pl. Komunikat Komisji do Rady i Parlamentu Europejskiego: Handel i rozwój: pomoc krajom rozwijającym się w czerpaniu korzyści z handlu [COM(2002) 513 wersja ostateczna).

Indie, Brazylia i Rosja²⁷. Teza ta znajduje poparcie w tendencji eksportowej z Polski do tych krajów. Na przykład w 2008 r. wartość eksportu z Polski do krajów rozwijających się²⁸ wynosiła 27 125,4 mln PLN, a w 2012 r. wyniosła 48 907,1 mln PLN²⁹. Wzrost ten nie w całości, ale zapewne w jakimś stopniu jest wynikiem współpracy z krajami rozwijającymi się zainicjowanej na poziomie Unii Europejskiej, a realizowanej na poziomie przedsiębiorstw. W ocenie polskiego Ministerstwa Spraw Zagranicznych wzrost eksportu w latach 2016–2020 nastąpi głównie za sprawą zwrotu ku rynkom pozaeuropejskim, co z kolei wymaga większego nacisku na globalny wymiar polskiej polityki zagranicznej w dziedzinie gospodarczej. Kierunek ten jest tym bardziej zasadny, że Polska powinna przygotowywać nowe rynki zbytu dla polskich produktów najpóźniej do 2020 r., gdy jako państwo członkowskie Unii przestanie być beneficjentem funduszy unijnych w tych dziedzinach³⁰.

Wraz z rosnącym znaczeniem sprawiedliwego handlu dla zbytu produktów, niektóre przedsiębiorstwa wielonarodowe decydują się na powrót produkcji z Azji do jednego z państw członkowskich Unii. Działania na rzecz powrotu produkcji do Unii są podejmowane także na szczeblu Unii. Uwzględnia się przy tym fakt, że przemysł odpowiada za 80% wydatków w obszarze badań i rozwoju, a prawie 75% europejskiego eksportu stanowią towary przemysłowe. Przemysł odpowiada w większości za tworzenie wartości dodanej w gospodarce, gdyż każde miejsce pracy w przemyśle tworzy dwa dodatkowe miejsca pracy w sektorze dostaw i usług³¹. Celem działań Komisji Europejskiej na rzecz reindustrializacji jest zwiększenie udziału przemysłu w europejskim PKB z 15,1 do 20%³². Jak podkreślono, siła przemysłu w Europie zależy od realizacji strategii odrodzenia przemysłu na rzecz zrównoważonej Europy (RISE), a „Europa jako miejsce zlokalizowania nowoczesnego przemysłu” wymaga rzeczywistej ofensywy moder-

²⁷ Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów – Globalny wymiar Europy: wzmocnione partnerstwo na rzecz lepszego dostępu do rynku dla europejskich eksporterów, COM/2007/0183.

²⁸ „Kraje rozwijające się” gospodarczo obejmują obroty z następującymi krajami: Azji (oprócz Cypru), Afryki (oprócz Reunion), Ameryki Południowej i Środkowej (oprócz Gwadelupy, Gujany Francuskiej i Martyniki), Oceanii (oprócz określonych jako kraje rozwinięte gospodarczo), z krajami b. Jugosławii, z wyjątkiem Słowenii i Chorwacji, z azjatyckimi republikami b. ZSRR, tj. z Armenią, Azerbejdżanem, Gruzją, Kazachstanem, Kirgistanem, Tadżykistanem, Turkmenistanem i Uzbekistanem.

²⁹ Główny Urząd Statystyczny, *Rocznik statystyczny handlu zagranicznego* (ang. *Yearbook of Foreign Trade Statistics of Poland*), Warszawa 2013, s. 44.

³⁰ Informacja Rady Ministrów o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w latach 2014–2015 przedstawiona przez Ministra Spraw Zagranicznych Grzegorza Schetynę w Sejmie w dniu 6 listopada 2014, <http://www.msz.gov.pl>

³¹ Sprawozdanie Komisji Przemysłu, Badań Naukowych i Energii Parlamentu Europejskiego z dnia 18 grudnia 2013 r. w sprawie reindustrializacji Europy z myślą o promowaniu konkurencyjności i trwałego rozwoju (2013/2006(INI)).

³² Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego w sprawie powrotu produkcji przemysłowej do UE w kontekście reindustrializacji (Dz. Urz. UE C 311 z 12.9.2014, s. 15–24).

nizacyjnej w co najmniej pięciu dziedzinach: 1) wzmocnienie innowacji technologicznych i produkcyjnych za pomocą inwestycji w badania i konkurencyjności; 2) wyeliminowanie braków rozwojowych oraz nieprzejrzystości i ociążałości administracji publicznej; 3) ułatwienie działalności MŚP; 4) rekultywacja odpowiedniej infrastruktury informatycznej i drogowej (instrument „Łącząc Europę”, sieci TEN-T i TEN-E, agenda cyfrowa); 5) przepływy kapitałowe, które byłyby dostępne, służyłyby za dźwignię pozwalającą zabiegać o zasoby prywatne i je przyciągać, służyłyby także średnioterminowym celom w zakresie inwestycji³³. Dziedziny te stanowią doskonale kryterium pożądaných działań na rzecz wsparcia eksportu z Unii Europejskiej, w tym z Polski.

W kontekście promocji produktów sprawiedliwego handlu wspomnieć wypada, że wraz z wejściem w życie Traktatu z Lizbony kompetencje wyłączne Unii w dziedzinie handlu międzynarodowego zostały poszerzone o bezpośrednie inwestycje zagraniczne. Wobec braku przepisów przejściowych państwa członkowskie utrzymały w mocy znaczną liczbę dwustronnych umów inwestycyjnych z państwami trzecimi, pomimo iż od 2009 r. wchodzi one w zakres wyłącznej kompetencji Unii, a chodzi o ok. 1200 umów inwestycyjnych zawartych przez państwa członkowskie Unii. Dwustronne umowy inwestycyjne pozostają wiążące dla państw członkowskich na mocy międzynarodowego prawa publicznego, a ponadto utrzymanie ich w mocy leży w interesie inwestorów z Unii i ich inwestycji w państwach trzecich oraz w interesie państw członkowskich przyjmujących inwestorów zagranicznych i inwestycje zagraniczne. Z tego względu umowy te będą w sposób racjonalny, stopniowo zastępowane umowami inwestycyjnymi Unii. Z założenia umowy zawarte przez Unię mają zapewniać wysokie standardy ochrony inwestycji.

Spory między inwestorem a państwem prowadzone na podstawie umowy, której stroną jest Unia lub Unia i jej państwa członkowskie i wszczynane przez skarżącego z państwa trzeciego, są rozstrzygane na podstawie rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady 912/2014 ustanawiającego ramy zarządzania odpowiedzialnością finansową związaną z trybunałami do spraw rozstrzygania sporów między inwestorem a państwem, utworzonymi na mocy umów międzynarodowych, których stroną jest Unia Europejska³⁴. Chodzi o każdą umowę międzynarodową obejmującą postanowienia dotyczące bezpośrednich inwestycji zagranicznych, której stroną jest Unia lub Unia i jej państwa członkowskie, i która przewiduje rozstrzygnięcie sporów między inwestorem a państwem. Spór zaś oznacza roszczenie wysunięte przez skarżącego przeciwko Unii lub państwu

³³ Sprawozdanie Komisji Przemysłu, Badań Naukowych i Energii Parlamentu Europejskiego z dnia 18 grudnia 2013 r. w sprawie reindustrializacji Europy z myślą o promowaniu konkurencyjności i trwałego rozwoju (2013/2006(INI)).

³⁴ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 912/2014 z dnia 23 lipca 2014 r. ustanawiające ramy zarządzania odpowiedzialnością finansową związaną z trybunałami do spraw rozstrzygnięcia sporów między inwestorem a państwem, utworzonymi na mocy umów międzynarodowych, których stroną jest Unia Europejska (Dz. Urz. UE L 257 z 28.8.2014, s. 121–134).

członkowskiemu na podstawie umowy i rozstrzygane przez trybunał arbitrażowy. Przyjęcie ww. rozporządzenia było konieczne, ponieważ międzynarodowa odpowiedzialność za traktowanie stanowiące przedmiot toczącego się sporu odpowiada podziałowi kompetencji między Unią a państwami członkowskimi. W rezultacie Unia będzie co do zasady odpowiedzialna za odniesienie się do wszelkich roszczeń dotyczących zarzutu naruszenia zasad zawartych w umowie podlegających wyłącznej kompetencji Unii, bez względu na to, czy dane traktowanie jest przyznane przez samą Unię, czy przez państwo członkowskie³⁵.

Konkludując należy podkreślić, że znaczenie produktów sprawiedliwego handlu rośnie i coraz częściej konsumenci są gotowi płacić więcej w zamian za wiedzę o okolicznościach powstania danego produktu. W 2009 r. konsumenci unijni kupowali corocznie certyfikowane produkty sprawiedliwego handlu o wartości ok. 1,5 mld EUR, to jest 70-krotnie więcej niż w 1999 r.³⁶, gdy Komisja Europejska po raz pierwszy wydała komunikat dotyczący sprawiedliwego handlu³⁷. Działalność edukacyjną w tym zakresie prowadzą przede wszystkim organizacje pozarządowe i media. Unia Europejska nie prowadzi tego typu kampanii informacyjnych samodzielnie³⁸, ale oferuje współfinansowanie działalności mającej na celu podnoszenie świadomości dotyczącej sprawiedliwego handlu zarówno wewnątrz Unii, jak i poza nią³⁹. Z kolei kampanie poświęcone sprawiedliwemu handlowi sprawiają, że opinia publiczna może wywierać naciski na sferę biznesu przyczyniając się do rozwoju produkcji i handlu zrównoważonych społecznie, gospodarczo i ekologicznie⁴⁰.

³⁵ Art. 2 oraz motyw 3 rozporządzenia 912/2014 ustanawiającego ramy zarządzania odpowiedzialnością finansową związaną z trybunałami ds. rozstrzygania sporów między inwestorem a państwem, utworzonymi na mocy umów międzynarodowych, których stroną jest Unia Europejska.

³⁶ Komunikat Komisji do Rady, Parlamentu Europejskiego i Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego pt. „*Wkład w zrównoważony rozwój...*”, s. 4.

³⁷ Communication from the Commission to the Council of 29 November 1999 on ‚fair trade‘, COM(1999) 619 final – Not published in the Official Journal.

³⁸ Pytanie poselskie wymagające odpowiedzi pisemnej do Komisji zadane przez europosła Filipa Kaczmarka (PPE) w dniu 13 listopada 2013 r. w przedmiocie „Ograniczony dostęp do produktów Sprawiedliwego Handlu” (E-012876/13) i odpowiedź udzielona przez komisarza Karela De Guchtą w imieniu Komisji w dniu 20 stycznia 2014 r. (Dz. Urz. UE C 86E z 25.3.2014, s. 516–517).

³⁹ Np. unijny program tematyczny „Podmioty niepubliczne i władze lokalne w procesie rozwoju” lub programy „SWITCH to Green” wspierające działania w dziedzinie zrównoważonej konsumpcji i produkcji w Azji, Afryce i krajach objętych europejską polityką sąsiedztwa.

⁴⁰ Polskie Stowarzyszenie Sprawiedliwego Handlu, artykuł „O Sprawiedliwym Handlu”, <http://www.sprawiedliwyhandel.pl>. Strona internetowa Polskiego Stowarzyszenia Sprawiedliwego Handlu powstała w ramach projektu „Edukacja na rzecz zrównoważonego rozwoju, odpowiedzialnej konsumpcji i Sprawiedliwego Handlu” finansowanego ze środków Unii Europejskiej.

Sylwia Majkowska-Szulc

**PROMOTION OF FAIR TRADE AT THE LEVEL
OF THE EUROPEAN UNION**

European consumers more and more often become aware of the fact that some goods are sold at prices which are not appropriate for their costs and particularly for the contribution of work necessary to produce the given good. Consumers may play an important role in the elimination of goods coming from the exploitation of the poorest thanks to simple everyday transactions of buying goods of "fair trade". The aim of the article is to put forward some chosen private trade-related sustainability assurance schemes which may rely on the European Union's support. In addition, the article highlights a great importance of the Corporate Social Responsibility (CSR) in the international trade. Finally, the Author presents some European Union's activities aimed to help developing countries in order to benefit from the international trade and globalisation process.

